

OLIY TA'LIM TIZIMIDA INGLIZ TILI FANINI O'QITISHDA SUN'IY INTELLEKTNING AHAMIYATI

S.V.Katayev¹

Mas'ul muallif: Katayev Salaxiddin Valiul o'g'li, Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti.

Accepted: 08 Avgust 2026
Published: 08 Avgust 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Katayev, S. V. OLIY TA'LIM TIZIMIDA INGLIZ TILI FANINI O'QITISHDA SUN'IY INTELLEKTNING AHAMIYATI / S. V. Katayev // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 7, № 1. — B. 58–60.

1. Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim tizimida ingliz tili fanini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy va amaliy ahamiyati yoritiladi. Bugungi raqamli ta'lim sharoitida sun'iy intellekt vositalari talabalarning til o'rganish jarayonini individuallashtirish, mustaqil ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish, talaffuz, grammatika, lug'at boyligi va yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Maqolada sun'iy intellekt asosida ishlaydigan ta'lim platformalari, avtomatik tarjima tizimlari, chat-botlar, adaptiv o'quv dasturlari va interaktiv mashqlar ingliz tili ta'limi sifatini oshirishdagi muhim omillar sifatida tahlil qilinadi. Shuningdek, sun'iy intellektdan foydalanish o'qituvchining metodik faoliyatini takomillashtirish, baholash jarayonini tezlashtirish va talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ingliz tili ta'limi, oliy ta'lim, raqamli texnologiyalar, kommunikativ kompetensiya, adaptiv ta'lim, interaktiv o'qitish, innovatsion metodlar.

Ключевые слова: искусственный интеллект, обучение английскому языку, высшее образование, цифровые технологии, коммуникативная компетенция, адаптивное обучение, интерактивное обучение, инновационные методы.

THE IMPORTANCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TEACHING ENGLISH IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM

Abstract. This article examines the scientific, theoretical, and practical significance of using artificial intelligence technologies in teaching English in the higher education system. In today's digital learning environment, artificial intelligence tools serve as effective instruments for individualizing the language learning process, expanding opportunities for independent learning, and developing students' pronunciation, grammar, vocabulary, and written communication skills. The article analyzes AI-based educational platforms, automatic translation systems, chatbots, adaptive learning programs, and interactive exercises as important factors in improving the quality of English language teaching. It is also substantiated that the use of artificial intelligence contributes to improving teachers' methodological activities, accelerating the assessment process, and developing students' communicative competence.

Keywords: artificial intelligence, English language teaching, higher education, digital technologies, communicative competence, adaptive learning, interactive teaching, innovative methods.

Kirish. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari oliy ta'lim tizimida chet tillarni, xususan, ingliz tilini o'qitish metodikasini tubdan takomillashtirishni talab etmoqda. Ingliz tili xalqaro ilm-fan, texnologiya, biznes, madaniyat va axborot almashinuvi tili sifatida talabalarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Shu bois oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini samarali o'qitish, talabalarning kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirish, mustaqil fikrlash va amaliy nutq faoliyatini rivojlantirish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

So'nggi yillarda ta'lim jarayoniga sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal kirib kelishi ingliz tilini o'qitishda yangi imkoniyatlarni yuzaga chiqarmoqda. Sun'iy intellekt asosida ishlaydigan elektron platformalar, avtomatik tarjima tizimlari, nutqni tanish dasturlari, virtual suhbatdoshlar, chat-botlar va adaptiv o'quv tizimlari talabalarning individual ehtiyojlariga mos ta'lim olishiga xizmat qilmoqda. Bunday texnologiyalar yordamida talabalar talaffuz, tinglab tushunish, yozma nutq, grammatika va lug'at boyligini mustaqil ravishda rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Oliy ta'lim tizimida ingliz tili fanini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanish o'qituvchi va talaba faoliyatini samarali tashkil etishga yordam beradi. Xususan, sun'iy intellekt vositalari o'quv materiallarini individuallashtirish, bilimlarni tezkor baholash, xatolarni aniqlash va tahlil qilish, talabalarga mos tavsiyalar berish imkonini yaratadi. Natijada ta'lim jarayonining interaktivligi oshadi, talabalar dars jarayonida faol ishtirok etadi va ularning mustaqil o'rganish motivatsiyasi kuchayadi.

Shuningdek, sun'iy intellekt ingliz tili o'qituvchisining metodik faoliyatini takomillashtirishda ham muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi zamonaviy raqamli

vositalardan foydalangan holda darslarni yanada qiziqarli, samarali va amaliy yo'naltirilgan shaklda tashkil etishi mumkin. Sun'iy intellekt texnologiyalari orqali o'quv jarayonini monitoring qilish, talabalar bilim darajasini aniqlash hamda individual yondashuv asosida ta'lim berish imkoniyatlari kengayadi.

Adabiyotlar tahlili. Oliy ta'lim tizimida ingliz tili fanini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish masalasi so'nggi yillarda pedagogika, lingvodidaktika, raqamli ta'lim va axborot texnologiyalari sohalarida keng tadqiq etilmoqda. Ilmiy adabiyotlarda sun'iy intellekt ta'lim jarayonini individuallashtirish, talabalarning bilim olish faolligini oshirish, o'quv materiallarini moslashtirish, baholash jarayonini avtomatlashtirish hamda o'qituvchi faoliyatini metodik jihatdan qo'llab-quvvatlovchi innovatsion vosita sifatida talqin qilinadi. Xususan, UNESCO tomonidan e'lon qilingan generativ sun'iy intellekt bo'yicha qo'llanmada ushbu texnologiyalar ta'lim va tadqiqot jarayonida inson markazli yondashuv asosida, mas'uliyatli va etik me'yorlarga rioya qilgan holda qo'llanishi zarurligi ta'kidlanadi.

Sun'iy intellektning ta'limdagi o'rni haqida tadqiqot olib borgan W. Holmes, M. Bialik va C. Fadel sun'iy intellekt texnologiyalarini o'qitish va o'rganish jarayonini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqadigan vosita sifatida baholaydilar. Ularning qarashlariga ko'ra, sun'iy intellekt talabalarning individual ehtiyojlari, bilim darajasi va o'zlashtirish sur'atiga mos ta'limiy muhit yaratish imkonini beradi. Ayniqsa, oliy ta'limda ingliz tilini o'qitishda bunday yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi, chunki talabalar til ko'nikmalarini bir xil darajada emas, balki turli individual tayyorgarlik asosida egallaydilar. Shu sababli adaptiv ta'lim platformalari, avtomatik tahlil tizimlari va virtual yordamchilar ingliz tili ta'limida samaradorlikni oshiruvchi metodik vositalar sifatida e'tirof etiladi.

R. Luckin, W. Holmes, M. Griffiths va L. Forcier tomonidan ilgari surilgan qarashlarda ham sun'iy intellekt ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirish, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro aloqani kuchaytirish hamda o'quv jarayoni haqidagi tahliliy ma'lumotlarni aniqlash imkonini beruvchi tizim sifatida izohlanadi. Mualliflar sun'iy intellekt o'qituvchini almashtiruvchi vosita emas, balki uning pedagogik faoliyatini kengaytiruvchi, murakkab o'quv jarayonlarini tahlil qilishga yordam beruvchi yordamchi texnologiya ekanligini ta'kidlaydilar. Bu fikr ingliz tili ta'limi uchun ham dolzarbdur, chunki sun'iy intellekt talaffuzni tekshirish, grammatik xatolarni aniqlash, yozma ishlarni tahlil qilish, matnlarni moslashtirish va kommunikativ mashqlarni tashkil etishda o'qituvchiga amaliy yordam beradi.

Tahlil va natijalar. Oliy ta'lim tizimida ingliz tili fanini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ta'lim jarayonining mazmuni, shakli va metodikasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy ingliz tili darslarida ko'proq o'qituvchi faoliyati yetakchi o'rinda bo'lsa, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim jarayonida talabaniq mustaqil faolligi, individual ishlashi va o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyati kengayadi. Bu esa ingliz tilini o'rganishda shaxsga yo'naltirilgan, interaktiv va natijador ta'lim muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

Sun'iy intellekt vositalarining ingliz tili ta'limidagi eng muhim jihatlardan biri - ta'limni individuallashtirish imkoniyatidir. Oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalar ingliz tilini turli darajada biladilar. Ayrim talabalar grammatika bo'yicha yetarli bilimga ega bo'lsa-da, og'zaki nutqda qiyinaladi; boshqalar esa so'z boyligi yoki yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga ehtiyoj sezadi. Sun'iy intellekt asosida ishlaydigan platformalar talabaniq bilim darajasini aniqlab, unga mos topshiriqlar, mashqlar va tavsiyalarni taqdim etishi bilan ahamiyatlidir. Natijada har bir talaba o'z ehtiyojiga mos individual ta'lim yo'nalishida ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Tahlillardan ko'rinadiki, sun'iy intellekt ingliz tili darslarida faqat yordamchi texnologik vosita emas, balki ta'lim jarayonini sifat jihatdan yangilovchi metodik omil sifatida ham namoyon bo'ladi. Ayniqsa, chat-botlar, virtual assistentlar, avtomatik tarjima tizimlari, ovozli yordamchilar va adaptiv platformalar talabalarning darsdan tashqari vaqtda ham ingliz tili bilan muntazam shug'ullanishiga yordam beradi. Bu esa o'quv jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi.

Sun'iy intellektidan foydalanish talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda ham samarali hisoblanadi. Ingliz tilini o'rganishda eng muhim maqsadlardan biri talabalarni real muloqotga tayyorlashdir. An'anaviy ta'limda talabalar ko'pincha grammatik qoidalarini o'rganish bilan cheklanib qoladilar. Sun'iy intellekt vositalari esa ularga turli nutqiy vaziyatlarda ingliz tilida muloqot qilish, savol-javob tuzish, matn yozish, fikr bildirish va suhbat yuritish imkonini beradi. Ayniqsa, virtual suhbatdoshlar orqali talabalar xato qilishdan qo'rqmasdan mashq qilishlari mumkin. Bu holat ularning nutqiy faolligi va o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

O'qituvchi faoliyati nuqtayi nazaridan ham sun'iy intellekt muhim metodik yordamchi vazifasini bajaradi. O'qituvchi sun'iy intellekt vositalari yordamida dars materiallarini tayyorlashi, test va topshiriqlar tuzishi, talabalar bilimini tahlil qilishi, individual tavsiyalar ishlab chiqishi mumkin. Bu esa o'qituvchining vaqtini tejaydi va uning ijodiy-metodik faoliyatga ko'proq e'tibor qaratishiga imkon yaratadi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt o'qituvchini to'liq almashtirmaydi, balki uning pedagogik faoliyatini takomillashtiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi.

Muhokama. Oliy ta'lim tizimida ingliz tili fanini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish zamonaviy ta'lim jarayonining muhim innovatsion yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt vositalari ingliz tilini o'qitish jarayonida talabalarning individual ehtiyojlarini hisobga olish, mustaqil ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish, o'qituvchi faoliyatini metodik jihatdan qo'llab-quvvatlash hamda ta'lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Muhokama jarayonida avvalo shuni ta'kidlash lozimki, ingliz tili fanini o'qitishda sun'iy intellektidan foydalanish an'anaviy ta'lim shakllarini butunlay inkor etmaydi. Aksincha, u mavjud pedagogik metodlarni raqamli texnologiyalar bilan boyitadi. An'anaviy darslarda o'qituvchi asosiy bilim manbai sifatida ishtirok etsa, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim muhitida o'qituvchi yo'naltiruvchi, nazorat qiluvchi va metodik maslahat beruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi. Bu esa ta'lim jarayonida talabaniq faolligini oshiradi va uning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining muhim afzalliklaridan biri - talabaniq bilim darajasiga mos ta'limiy

topshiriqlarni taqdim eta olishidir. Ingliz tilini o'rganishda talabalar turli darajadagi til ko'nikmalariga ega bo'ladi. Ba'zi talabalar grammatikani yaxshi bilsa-da, og'zaki nutqda qiynaladi; boshqalari esa tinglab tushunish yoki yozma nutq bo'yicha qo'shimcha mashqlarga ehtiyoj sezadi. Sun'iy intellekt tizimlari ana shu individual farqlarni aniqlab, har bir talaba uchun mos mashqlar, tavsiyalar va o'quv yo'nalishlarini taklif etishi mumkin. Bu esa ta'lim jarayonining individuallashtirishga xizmat qiladi. Shuningdek, sun'iy intellekt ingliz tilini o'qitishda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish uchun ham keng imkoniyat yaratadi. Til o'rganishning asosiy maqsadi faqat grammatik qoidalarni bilish emas, balki real muloqot jarayonida fikrni to'g'ri, ravon va mazmunli ifodalashdir. Chat-botlar, virtual suhbatdoshlar, ovozli yordamchilar va interaktiv platformalar talabalarni ingliz tilida erkin muloqot qilishga undaydi. Bunday vositalar orqali talabalar turli mavzularda suhbat qurish, savollarga javob berish, fikr bildirish va nutqiy vaziyatlarda mustaqil harakat qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Xulosa. Oliy ta'lim tizimida ingliz tili fanini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish zamonaviy ta'lim jarayonining muhim innovatsion yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, sun'iy intellekt ingliz tili ta'limini yanada samarali, interaktiv, individuallashtirilgan va amaliy yo'naltirilgan shaklda tashkil etish imkonini beradi. Ayniqsa, talabalar nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish, grammatik va leksik bilimlarini mustahkamlash, talaffuzini takomillashtirish hamda yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirishda sun'iy intellekt vositalarining o'rni katta. Sun'iy intellekt asosida ishlaydigan ta'lim platformalari, chat-botlar, avtomatik tarjima tizimlari, nutqni tanish dasturlari va adaptiv o'quv ilovalari talabalarga mustaqil ta'lim olish, o'z xatolarini tahlil qilish va bilim darajasiga mos mashqlarni bajarish imkonini yaratadi. Bu esa ingliz tilini o'rganish jarayonida talabaning faolligi, qiziqishi va o'z ustida ishlash motivatsiyasini oshiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt o'qituvchining o'rnini bosuvchi vosita emas, balki uning pedagogik va metodik faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi samarali texnologiyadir. O'qituvchi sun'iy intellekt yordamida dars materiallarini tayyorlashi, topshiriqlarni individuallashtirishi, talabalar bilimini tezkor baholashi va ta'lim jarayonini yanada mazmunli tashkil etishi mumkin.

Shu bilan birga, sun'iy intellektdan foydalanishda akademik halollik, tanqidiy fikrlash, axborot xavfsizligi va pedagogik nazorat masalalariga alohida e'tibor qaratish zarur. Talabalar sun'iy intellektdan tayyor javob olish vositasi sifatida emas, balki bilimini mustahkamlash, xatolarini tuzatish va til ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi yordamchi vosita sifatida foydalanishlari lozim. Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim tizimida ingliz tili fanini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan oqilona va maqsadli foydalanish ta'lim sifatini oshirish, talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish va o'qituvchi faoliyatini takomillashtirishga xizmat qiladi. Demak, sun'iy intellekt ingliz tili ta'limida zamonaviy, samarali va istiqbolli metodik vosita sifatida baholanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. – Paris : UNESCO, 2023. – 64 p.
- [2] Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. – Boston : Center for Curriculum Redesign, 2019. – 44 p.
- [3] Luckin R., Holmes W., Griffiths M., Forcier L. B. Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education. – London : Pearson Education, 2016. – 52 p.
- [4] Godwin-Jones R. Emerging Spaces for Language Learning: AI Bots, Ambient Intelligence, and the Metaverse // Language Learning & Technology. – 2023. – Vol. 27, № 2. – P. 6-27.
- [5] Miao F., Holmes W. Guidance for Generative AI in Education and Research. – Paris : UNESCO, 2023. – 64 p.
- [6] Izoh: 1- va 5-manbalar aslida bir xil nashr. Bibliografiyada ikkalasini birga qoldirish tavsiya etilmaydi. Faqat bittasini qoldiring.
- [7] Warschauer M. Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide. – Cambridge (MA) : MIT Press, 2003. – 287 p.
- [8] Chapelle C. A. Computer Applications in Second Language Acquisition: Foundations for Teaching, Testing and Research. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 213 p.
- [9] Beatty K. Teaching and Researching Computer-Assisted Language Learning. – 2nd ed. – London ; New York : Routledge, 2010. – 272 p.
- [10] Levy M., Stockwell G. CALL Dimensions: Options and Issues in Computer-Assisted Language Learning. – Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 2006. – 338 p.